

NIEUWSBRIEF NO. 46

December 2010

Stichting
Werkgroep
Florakartering
Drenthe

Secretariaat:

Els Heijman
Achterhaven 7
9469 PT Schipborg
berelsheijman@hetnet.nl

Voorzitter:

Ben Hoentjen
Felland 50
9755 TC Onnen
benhntjn@amazed.nl

FLORON-coördinator:

Edwin Dijkhuis
Brink zuidzijde 20a
9471 AB Zuidlaren
edwin_anneke@online.nl

In deze Nieuwsbrief

blz

Van de redactie	1
In memoriam Ron Soenveld	3
Vlinderommetje Zuidwolde met bijzondere planten in 2010	4
Bentepollen: bijzondere plantenvondsten in Drenthe in 2010	5
Broekenweering, een botanisch juweeltje!	10
FLORON project: Verspreidingsonderzoek Flora	17
Het Florameetnet Drenthe	23
Gewone vogelmelk (<i>Ornithogalum umbellatum</i>) rondom de Oosterboer, Meppel	25
Een hele week planten kijken in Drenthe!	29
Excursies 2011	30
Medewerkerbijeenkomst 2011	31

Van de redactie

Annie Vos, Ben Hoentjen, Bert Blok, Edwin Dijkhuis en Els Heijman

Afgelopen jaar hadden we een primeur. De eerste WFD last-minute-excursie, aangekondigd per email. Uitgedaagd door de lezing van Eddy Weeda, alweer bijna 2 jaar geleden, zijn we met 12 excursiegangers alsnog op zoek gegaan naar de BOSBESBASTAARD. Volgens Eddy een typisch novemberklusje. Bezocht zijn kansrijke plekken op het Molenveld bij Exloo en het Kremboongbos bij Hogeveen. Op beide locaties komen Rode- en Blauwe bosbessen in elkaars nabijheid voor, de randvoorwaarde voor het optreden van de bastaard. Helaas heeft de bastaard zich (nog) niet laten vinden.

Speuren naar de BosBesBastaard op het Molenveld, 13 november 2010. Foto: Ben Hoentjen

Veel floristen beschouwen een groeiplaats van Gewone vogelmelk als 'waarschijnlijk verwilderd uit tuinen'. Maar is dat ook altijd zo? Peter Venema gaat in zijn bijdrage in op zijn ervaringen met Gewone vogelmelk rond Meppel. Je moet er in ieder geval vroeg voor op pad. Dat geldt ook voor het inventariseren van onze Wilde narcissen. Hoewel, het afgelopen jaar besloten we om na de lange koude winter de eerste WFD-excursie twee weken uit te stellen. Dat hadden we dus beter niet kunnen doen. Doordat het voorjaar plotseling alsnog losbarstte waren de Wilde narcissen in de omgeving van Nijeveen al bijna uitgebloeid. Komend jaar gaan we dus gewoon weer eind maart "boerentuintjes" kijken. Wel verruilen we de omgeving van Nijeveen voor die van Schoonebeek.

Het accent van de overige excursies ligt op het inventariseren van meetnethokken. Ook is er in 2011 een inventarisatiekamp. In plaats van een weekend is ditmaal gekozen voor een hele week planten kijken in hartje Drenthe! Iedereen wordt van harte uitgenodigd om een of meerdere dagen mee te gaan op excursie. Heel leerzaam, maar vooral erg gezellig.

Met ons meetnet gaan we het eerste van de twee jaar verlenging in. Benieuwd naar de tussenstand? In deze nieuwsbrief treft u een overzicht van de stand van zaken aan.

Natuurontwikkeling leidt vaak tot verrassende vondsten. Joop Verburg vertelt over de bijzondere soorten die opdoken langs de westrand van Zuidwolde. Nog meer bijzondere soorten komen aan bod in onze vaste rubriek Bentepollen. De plantenwerkgroep van de KNNV Groningen heeft in 2010 een botanisch juweeltje, de Broekenweering bij Peize, geïnterpreteerd. In hun bijdrage valt te lezen wat dertig jaar verschravings- en vernattingsbeheer door SBB en NM heeft opgeleverd.

Met het verspreidingsonderzoek van FLORON gaan we in 2011 alweer het derde jaar in. Na een late start in 2009 zijn het afgelopen jaar veel groeiplaatsen van zeldzame en bedreigde soorten geactualiseerd. Enkele resultaten worden besproken in deze nieuwsbrief. Zoals jullie in de aankondiging voor de medewerkerdag 2011 kunnen lezen houden we die komend jaar in Zuidlaren. Een noodzakelijke verandering om de kosten wat te drukken. Op deze medewerkerdag zullen we helaas Ron Soenveld als presentator van de inmiddels traditionele Floraquiz met fraaie detailopnamen van planten moeten missen. Afgelopen zomer is Ron, na een kort ziekbed, overleden. Fotograferen was, naast vlinders en planten, een van zijn passies. Ben Hoentjen en Jelle de Vries van de Vlinderwerkgroep Drenthe schreven samen een in memoriam.

De redactie dankt alle medewerkers voor hun inzet in het bijna voorbijge jaar en wenst iedereen, mede namens het bestuur van de WFD, een heel gezond en soortenrijk 2011 toe. En natuurlijk graag tot ziens in Zuidlaren!

In memoriam Ron Soenveld

Op 8 mei hield de Werkgroep Florakartering Drenthe (WFD) haar eerste excursie van dit jaar in de buurt van Koekange. Dat Ron er ook bij was, was bijna vanzelfsprekend en hij heeft natuurlijk een foto gemaakt van de voor Drenthe zeldzame Bospaardenstaart die hij en zijn excursiegenoten toen vonden. In de loop van juni kwam het onvoorstelbare bericht dat Ron ongeneeslijk ziek was. Op 28 juli is hij in Hardenberg overleden.

In Ron hebben we een plezierig en enthousiast persoon verloren, die zich gedurende vele jaren met hart en ziel heeft ingezet voor de natuur, zijn grote hobby.

Zijn belangstelling was breed en hij wist veel van amfibieën, reptielen, libellen, vlinders en planten. Met die kennis droeg hij vele jaren bij aan verschillende inventarisatieprojecten. Met liefde en aandacht maakte hij tijdens dat veldwerk veel foto's. Verschillende daarvan kregen een plekje in nieuwsbrieven of andere publicaties over de natuur in Drenthe.

Hij was actief in de hele provincie en daardoor een bekend gezicht bij bijna alle terreinbeheerders, al lag zijn grootste interesse in zijn eigen geboortestreek, zuidoost Drenthe.

Gedurende de laatste 6 jaar was hij als bestuurslid van de Vlinderwerkgroep Drenthe zeer actief in het organiseren van tellingen, het leiden van excursies en het overdragen van zijn kennis aan anderen, vaak schoolkinderen. Hij ontbrak vrijwel nooit op de voor- en najaarsbijeenkomsten van de Vlinderwerkgroep.

Ook sloeg hij bijna geen excursie van de WFD over. Meestal bracht hij dan wel een passagier mee, want niemand deed ooit tevergeefs een beroep op hem om mee te mogen rijden.

De medewerkers van de WFD zullen zich hem ook vooral herinneren als presentator van de florakennistest, die hij samen met Joop Verburg samenstelde, aan het eind van de jaarlijkse medewerkerbijeenkomst. Zijn detailfoto's van planten bezorgden zelfs de meest ervaren plantenkenner de nodige hoofdbrekens.

Zijn plezierige gezelschap, enthousiasme en betrokkenheid zullen we helaas voortaan moeten missen, maar zullen we ons dankbaar blijven herinneren.

Wij wensen Ron's vrouw en familie veel sterkte toe bij het leren leven met dit verlies en hopen dat de gedachte dat Ron veel voor anderen heeft betekend hen daarbij wat troost zal bieden.

Namens de Vlinderwerkgroep Drenthe
Jelle de Vries

Namens de WFD
Ben Hoentjen

Vlinderommetje Zuidwolde met bijzondere planten in 2010

Joop Verburg

Nadat de gemeente De Wolden in 1998 besloot een langgerekt Landschapspark langs de wijk Middelveen aan te leggen, heeft de Natuurvereniging Zuidwolde het plan opgevat om een natuurrijke wandelroute rond Zuidwolde te realiseren. Al in 2000 is een vlinderroute uitgezet, maar daar zaten nog wel wat hiaten in. In de jaren daarna zijn we met de afronding echter niet veel verder gekomen. Wel is er jaarlijks op natuurwerkdagen onderhoud gepleegd aan verschillende delen van de route. Toen Tennet, de beheerder van het elektriciteitsnet, in 2009 geld beschikbaar stelde voor natuurprojecten in ZW-Drenthe hebben wij deze kans te baat genomen en subsidie aangevraagd voor het realiseren van onze wandelroute het "Vlinderommetje". En met succes: dit najaar kregen we bericht dat we geld voor ons plan krijgen.

Zwaardrus (Foto: Joop Verburg)

Wij zijn als Natuurvereniging heel blij met deze toewijzing, al betekent het wel dat er nog heel veel werk verzet moet worden. Naast het creëren van een ecologisch beheerde randzone vlak rond het dorp biedt het ook de mogelijkheid om aan de inwoners van Zuidwolde in allerlei vormen informatie over de natuur te geven. Dat in deze randzone nu al bijzondere planten groeien en zeldzame vlinders en paddenstoelen voorkomen, belooft al bij voorbaat een succes.

In de delen die eerder ingericht zijn, hebben veel bijzondere soorten planten zich (vooral nog) blijvend gevestigd. Al een jaar of acht geleden is er een WFD excursie naar dit gebied geweest en hebben wij ons verwonderd over de diversiteit. In het afgelopen jaar werd ik door Jaap Mekel (van het bedrijf Gradiënt dat het maaibeheer uitvoert) attent gemaakt op een bijzondere anjer (hij vroeg mij of dat wel een gewone Koekoeksbloem was?) Het bleek te gaan om de Prachtanjer (*Dianthus superbus*), die al sinds 1902 (toen voor het laatst in de buurt van Meppel) niet meer in Nederland was aangetroffen. Hoe de plant daar terecht is gekomen is nog steeds onduidelijk, maar het was zeker een bijzondere vondst.

In voorjaar 2009 is de berm van een fiets- en wandelpad aan de westzijde heringericht. Veel bovengrond is afgevoerd en sindsdien is het beheer gericht op verschraling. Wel is maaisel van het Landschapspark Middelveen naar de westrand gebracht. In een jaar tijd is het aantal soorten wilde planten in deze strook verdubbeld. Opvallend is, dat zich enkele soorten gevestigd hebben die we niet eerder in de randzone zijn tegengekomen. Soorten als Liggend hertschooi (*Hypericum humifusum*), Valse salie (*Teucrium scorodonia*), Buntgras (*Corynephorus canescens*) en Slofhak (*Anthoxanthum aristatum*) waren onverwachte bloeiers. De meest bijzondere vondst in dit gebied was de Zwaardrus (*Juncus ensifolius*). Vijf behoorlijke pollen van deze Zwaardrus stonden in het diepst uitgegraven deel dat 's winters meestentijds onder water staat, op de grens van permanent en periodiek overstroomd gebied.

We zullen de verdere ontwikkeling de komende jaren natuurlijk met grote aandacht blijven volgen.

Prachtanjer (Foto: Joop Verburg)

Bentepollen: bijzondere plantenvondsten in Drenthe in 2010

Els Heijman en Edwin Dijkhuis

In onze vaste rubriek weer een kleine greep uit de bijzondere planten die in Drenthe tijdens het afgelopen veldseizoen zijn gevonden. In deze selectie vertellen we wat meer over die bijzondere vondsten. Ook is Bentepollen een handreiking naar die WFD-medewerkers voor wie internet een stap te ver is. Voor een compleet overzicht verwijzen we graag naar onze webstek www.wfdrenthe.nl, rubriek: Bijzondere vondsten.

Oranje springzaad (*Impatiens capensis*)

Letterlijk en figuurlijk is Oranje springzaad een in het oog springende soort, die sinds 2008 bezig is aan een gestage opmars in Drenthe. In 2010 ontvingen we zes nieuwe meldingen van Bert Oving en Willem Braam. Dat brengt het totale aantal km-hokken waarin het is aangetroffen op twaalf. De soort aanduiding “capensis” betekent “van de kaap” (van Kaap de Goede Hoop), maar dat moet een vergissing zijn, de plant is afkomstig uit Noord-Amerika en in Europa ingevoerd. De plant is een nieuwkomer in natte ruigtes en breidt zich sinds begin jaren negentig sterk uit. Het komt vooral voor in het rivierengebied en langs meren in het laagveengebied van Friesland [1]. In Drenthe staat Oranje springzaad in de oeverzone van het Noord-Willemskanaal en het hiermee in verbinding staande Havenkanaal en Deurzerdiep bij Loon. Er is momenteel sprake van een aaneengesloten lint van groeiplaatsen tussen Assen/Loon en Vries. Daarnaast is het bekend van 2 km-hokken bij Glimmen. Het kan bijna niet anders of deze fraaie plant komt ook op andere plekken langs het Noord-Willemskanaal voor. Wie maakt het verspreidingskaartje compleet?

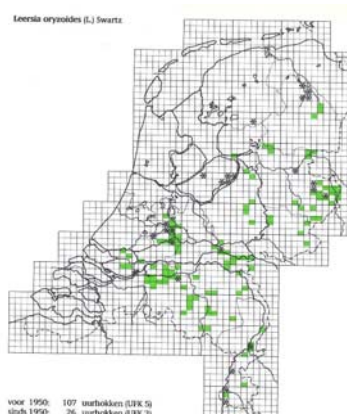
Oranje springzaad (Foto: Bert Oving)

Rijstgras (*Leersia oryzoides*)

Rijstgras is een warmteminnende pionier van stikstofrijke, natte grond die zich pas in de nazomer goed ontwikkelt en waarvan de bloeipluim alleen in warme zomers tevoorschijn komt [2]. 2010 was een dergelijk Rijstgras jaar. Voor 1950 is Rijstgras in verschillende delen van Drenthe gevonden (zie kaartje). Er zijn oude meldingen uit de omgeving van Meppel, Coevorden, Drouwenerveen en Borger. Midden jaren zeventig heeft Rijstgras zich op verschillende plaatsen langs de Drentsche Aa kunnen vestigen. In de atlasperiode is het voor het laatst in 1995 gezien op een slikkige oever van het Diepenveen bij Schipborg [3]. Daarna zijn er geen meldingen meer, totdat Peter Venema in 2005 Rijstgras ontdekte langs een waterschapsleiding (211-524) bij Meppel. De laatste vondst in deze omgeving was een eeuw geleden.

Het afgelopen jaar is Rijstgras van drie locaties gemeld. Peter Venema ontdekte wederom een groeiplaats bij Meppel (210-522). Hier komt het, verdeeld over 6 ha-hokken, voor in slootjes en langs een waterschapsleiding. Het ging om een grote groeiplek met meer dan 500 exemplaren. Het afgelopen seizoen was er in deze omgeving ook een WFD excursie. Een najaarsronde door Ben Hoentjen leverde onder andere Rijstgras langs een slootje op (214-525).

De derde melding betreft een vondst in Noord Drenthe. Bert Lanjouw vond Rijstgras tijdens de provinciale vegetatiekartering in de Eelder- en Peizermeden. Rijstgras groeide hier langs een dijksloot, parallel aan het Eelderdiep (232-573).

Verspreiding Rijstgras voor én na 1950 (tot circa 1980)(Bron: Atlas Nederlandse Flora)

Rijstgras (Foto's: Peter Venema)

Esdoornganzevoet (*Chenopodium hybridum*)

Esdoornganzevoet is een vrij zeldzame soort van stikstofrijke, omgewerkte klei en kalkhoudend zand. Niet echt een soort die je dus rond het Witterveld bij Assen zou verwachten. Toch vond Homme Vrieling het afgelopen jaar een tiental planten in de rand van een maïsakker (230-554). Uit Drenthe is slechts één andere, zeer oude opgave bekend. In Meppel kwam het destijds voor op "vruchtbare plaatsen" [3].

850. *Chenopodium hybridum* L.
Sorobane; G.

Esdoornganzevoet (*Chenopodium hybridum*)

Hoge fijnstraal (Foto: Peter Venema)

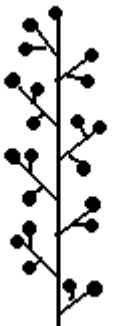
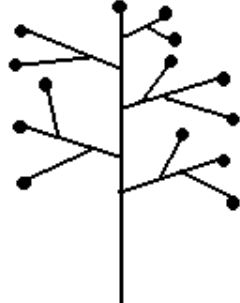
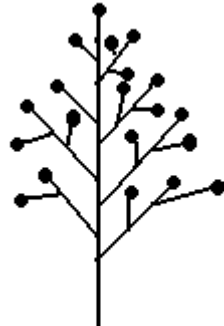
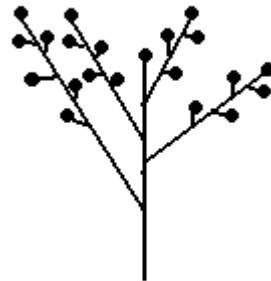
Hoge fijnstraal (*Conyza sumatrensis*)

Hoge fijnstraal, een neofiet uit Noord-Amerika, maakt sinds ongeveer 10 jaar deel uit van de Nederlandse flora. De verovering van Nederland lijkt een kopie van dat van Canadese fijnstraal (*Conyza canadensis*). Tot 1950 kwam Canadese fijnstraal vooral voor in het zuiden, midden en westen van het land. Na 1950 wordt ook het noorden gekoloniseerd. Ons meetnet laat zien dat ze in Drenthe nog steeds haar maximale expansie niet heeft bereikt (toename van 67%). Hoge fijnstraal breidt zich momenteel sterk uit in het zuiden en westen van Nederland. De eerste Drentse

melding stamt uit 2007 (Assen). Pas in 2010 is het opnieuw raak. Op een braakliggend terrein bij station Meppel vond Peter Venema enkele tientallen planten verdeeld over twee km-hokken (209/210-522).

Naast Hoge fijnstraal kan ook worden uitgezien naar Gevlamde- en Ruige fijnstraal. Gevlamde fijnstraal is in 2008 al in Assenesignaleerd, van Ruige fijnstraal zijn nog geen meldingen binnengekomen. Het onderscheid tussen deze fijnstralen is vanwege de sterke onderlinge gelijkenis niet eenvoudig. In onderstaande tabel, samengesteld door Remco Andeweg, staan de belangrijkste verschillen samengevat.

Tabel voor het onderscheiden van de asterfijnstralen (Conyza's) – Remco Andeweg 2010

Plant vrij kaal met verspreide lange haren. Licht- of donkergroen. Bloemhoofdjes (vrijwel) kaal en geelgroen van kleur, meestal minder dan 5 mm. breed.		Plant kort en dicht behaard. Grijsig. Bloemhoofdjes dichtbehaard en grijsgroen van kleur, meestal breder dan 5 mm.	
Canadese fijnstraal <i>Conyza canadensis</i>	Ruige fijnstraal <i>Conyza bilbaoana</i>	Hoge fijnstraal <i>Conyza sumatrensis</i>	Gevlamde fijnstraal <i>Conyza bonariensis</i>
Bloemhoofdjes in een lange, zuilvormige pluim	Bloemhoofdjes in een brede pluim met wijd afstaande takken ("appelboompje")	Bloemhoofdjes in een brede of ruitvormige pluim	Bloemhoofdjes in een, meestal slordige, tuil
			
Bloemhoofdjes 3 tot 5 mm breed	Bloemhoofdjes t.o.v. Canadese fijnstraal aan de kleine kant	Bloemhoofdjes "smal" van vorm, 5 tot 7 mm breed.	Bloemhoofdjes kort en breed, tot 10 mm.
Buisbloemen in het hoofdje <u>meestal</u> met 4 lobben (loep)	Buisbloemen in het hoofdje <u>meestal</u> met 5 lobben (loep)		
Lintbloemen duidelijk buiten het omwindsel uitstekend (loep)	Lintbloemen slecht ontwikkeld en niet buiten het omwindsel uitstekend (loep)		
Teruggeslagen omwindsel van het uitgebloeide hoofdje grijsig bruin. (Onopvallend licht van kleur)	Teruggeslagen omwindsel van het uitgebloeide hoofdje diep donkerbruin. (Dit beïnvloedt de algemene indruk van de plant sterk)	Omwindselbladen van de hoofdjes eenkleurig.	Omwindselbladen van de hoofdjes met rode top.
Bladrand minstens tot 1/3 met verspreide, lange afstaande haren	Haren langs de hele bladrand stug en gekromd met een dikke basis.	Bladrand dicht bezet met gekromde aangedrukte haren.	Ongeveer als <i>C. sumatrensis</i> .
	Beharing stugger dan bij de andere soorten.		
Hoogte tot ca. 100 cm.	Hoogte tot 150 cm (lit.) meest korter.	Vaak groot en fors, tot menshoog.	Hoogte tot ca. 80 cm.
Eenjarig	Deels overjarig met vaak meerdere hoofdstengels én rozet in het najaar.	Eenjarig	Eenjarig

Bospaardenstaart (*Equisetum sylvaticum*)

Tijdens de WFD excursie in de omgeving van de Koekanger Aa (216-523) vonden we geheel onverwacht Bospaardenstaart. Eén van de deelnemers vertelt: "Na een gezellige start in het plaatselijke café vertrokken we met zijn vieren in een auto naar 'ons' kilometerhok van die dag. We parkeerden de auto op de rand van het hok en begonnen rond te kijken in de berm en aangrenzende diepe greppel. De greppel stond min of meer droog, door in de greppel af te dalen kregen we een goed zicht op de omringende vegetatie. Meteen viel ons oog op de Bospaardenstaart. Door de kleine dauwdruppeltjes die op de vertakte zijtakken lagen zagen we meteen dat het geen Heermoes was maar een familielid daarvan. Onze dag kon niet beter beginnen".

Bospaardenstaart (Foto: Ron Soenveld)

Bospaardenstaart is in Drenthe zeer zeldzaam. In de atlasperiode is het aangetroffen in zes km-hokken, waarvan vier in het Drentse Aa gebied. In 2006 is door Ruud de Koning een nieuwe groeiplaats ontdekt langs de weg van Grolloo naar het internaat bij Papenvoort (243-551), op de rand van het beekdal van het Andersche diep. Hier stonden aan de noordzijde van de weg enkele honderden planten in de berm en op het talud van de begeleidende bermssloot. Buiten het Drentsche Aa gebied is het gevonden in de Kleine Houten bij Gieten (hier is ze waarschijnlijk verdwenen) en op een houtwal bij Dalerpeel [3]. Op deze laatste groeiplaats kwam Bospaardenstaart in 2008 nog voor (opgave Harm Tjepkema). Bospaardenstaart is niet eerder gevonden in het zuidwestelijke deel van onze provincie. Ze groeit vooral in de randzone van bosjes en op houtwallen op voedselrijke, vrij zure bodems met toestroom van ondiep grondwater. Ook staat het wel op taluds van greppels in de omgeving van (vroegere) oude bosrelicten [2].

Rood cypergras (*Cyperus longus*)

Rood cypergras, een overblijvende plant met lange stevige wortelstokken, wordt als vijverplant aangeboden bij tuincentra. Op verschillende plaatsen in Nederland is, veelal op natte plaatsen, sprake van inburgering [4]. In Drenthe is Rood cypergras voor het eerst in 2009 gevonden langs een veenwijk in Barger Erfscheidenveen (254-527). Het betrof een groeiplek van enkele vierkante meters. Het afgelopen jaar trof Bert Oving het ook aan langs het Havenkanaal bij Assen (236-559). Op die plek stonden langs beide zijden van het kanaal enkele fraaie planten.

Rood cypergras (Foto: Bert Oving)

Geraadpleegde bronnen

1. FLORON nieuws (2008). Oranje springzaad: nieuwkomer in de natte ruigte;
2. Weeda, E. J., R. Westra, CH. Westra & T. Westra (1994). Nederlandse oecologische flora. Deel 1 en 5. Wilde planten en hun relaties;
3. Atlas van de Drentse Flora (1999). Werkgroep Florakartering Drenthe, in samenwerking met provincie Drenthe. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs b.v., Haarlem';
4. Meijden, R. van der. (2005). Heukels' Flora van Nederland, 23e druk, Groningen.

Broekenweering, een botanisch juweeltje!

Een beschrijving van de vegetatie en de veranderingen hierin aan de hand van opnamen uit 1977 en 2010.

Willem Stouthamer, Inge Somhorst en Edwin Dijkhuis (KNNV Groningen)

Introductie

De afdeling Groningen van de Vereniging voor Veldbiologie (KNNV) heeft in 2010 voor Natuurmonumenten een totaal inventarisatie uitgevoerd in de Broekenweering, een deel van de Peizermaden. Er is o.a. gekeken naar vogels, insecten, paddenstoelen, gallen en planten.

De plantenwerkgroep kreeg van Natuurmonumenten een bijzondere opdracht. Het herhalen van een vegetatiekartering van zo'n 30 jaar geleden [1]. Voorwaar geen sinecure want het betreft 27 percelen!

Gebiedsbeschrijving

De Broekenweering ligt ten oosten van de Groningerweg (N372), de doorgaande weg van Peize naar Groningen. Het is een afwisselend gebied dat bestaat uit natte gras- en hooilandpercelen, elzensingels en elzenbroekbosjes. Het wordt doorsneden door de Zanddijk. Deze verbindt Peizerwold met de zandopduiking direct ten oosten van de Nieuwe Sloot. Op de minuutkaart uit 1811 (blz 12) wordt dit gebied heel toepasselijk 'het Zand' genoemd.

Luchtfoto van het onderzoeksgebied

Het gebied maakt deel uit van het Noord-Drentse woldgebied, dat vanaf 1100 in ontginning is gebracht. Het Wold bestond waarschijnlijk (deels) uit moeilijk toegankelijk broekbos. Op historische kaarten wordt het gebied ten zuiden van de zanddijk nog lang als “Het Wold” aangeduid (zie kaartjes blz 12). De huidige broekbosjes, waarin zich petgaten bevinden, hebben een ouderdom van ongeveer 60 tot 80 jaar en zijn het gevolg van kleinschalige turfwinning in het gebied. Voor het laatst is dit gebeurd in de jaren veertig. Op de kaartjes uit 1926, 1935 en 1980 zijn deze petgaten nog goed te zien. Ook is er in de jaren veertig in het kader van de werkeloosheidsbestrijding een boomgaard aangelegd en is er een poging gedaan tot bosbouw. De aanwezigheid van *Larix* en *Fijnspar* op de hogere delen van het broekbos dat gelegen is aan de zuidzijde van de Zanddijk zijn hier de stille getuigen van.

De bodem bestaat uit rietzeggeveen met een dikte van 1 tot 1,5 meter. Het gebied stond vroeger onder invloed van de zee. Tijdens overstromingen is daarbij klei afgezet. Hierdoor is het veen in de ondergrond plaatselijk kleilig van karakter. Het gebied is laag gelegen, het maaiveld ligt op circa 20 tot 90 cm beneden NAP. Doordat het op de overgang naar de hoger gelegen zandgronden (het Drents Plateau) ligt is er in het gebied sprake van kwel. De laagst gelegen percelen zijn zeer nat en staan gedurende een deel van het jaar onder water.

Het gebied is na uitvoering van een ruilverkaveling begin jaren zeventig in beheer gekomen van Staatsbosbeheer, en thans in handen van Natuurmonumenten. Het beheer van de natte hooilanden bestaat uit eenmaal per jaar maaien en afvoeren in september. Sinds twee jaar blijft 5% van de vegetatie staan ten behoeve van late zaadsetting en insecten. Er wordt geen beheer uitgevoerd in de elzenbroeken. Het waterbeheer tot aan de huidige herinrichting van de Peizermeden bestond uit het vasthouden van water tot een bepaald peil. Dit peil is in de jaren negentig verhoogd.

Uitgevoerd onderzoek

De plantenwerkgroep heeft het onderzoeksgebied in de periode april tot en met oktober 2010 geïnventariseerd. De resultaten van het totale onderzoek worden maart 2011 gepresenteerd. In dit verslag worden alleen de resultaten van het vegetatieonderzoek besproken.

Minuutplan 1811

Kaartbeeld 1926

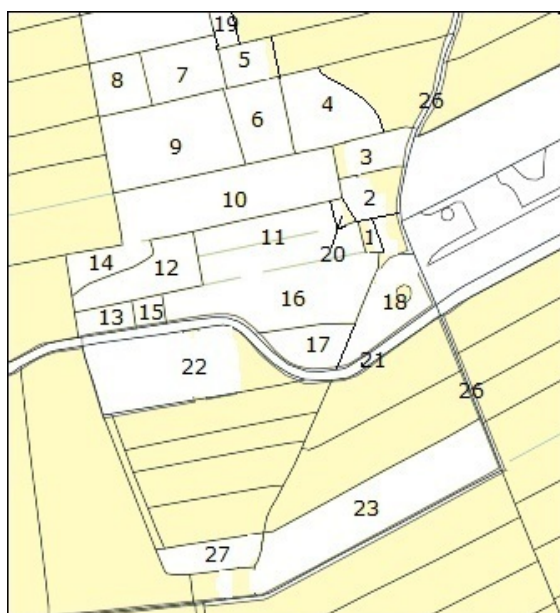

Kaartbeeld 1935

Kaartbeeld 1970

Bron kaartjes: watwaswaar.nl

Begrenzing onderzoeksgebied en perceelnummering

Per perceel is een totaal lijst gemaakt van de aangetroffen soorten. Daarnaast is van elke aangetroffen soort, in overeenstemming met de in 1977 gebruikte methodiek, een schatting van de abundantie gemaakt met behulp van de schaal van Tansley (zie tabel 1).

Tabel 1. De gebruikte abundantieschaal

Tansley schaal		Decimale schaal
vr (very rare)	Zeer zeldzaam	1
r (rare)	Zelden	2
o (occasionally)	Verspreid, af en toe, plaatselijk	3
fr (frequent)	Regelmatig, algemeen voorkomend	5
a (abundant)	Zeer algemeen, aspect bepalend	7
d (dominant)	Dominant, overheersend	8
va (very abundant)	Zeer dominant	9

Om inzicht te krijgen in de relatie tussen vegetatie en bodem, en de tussen 1977 en 2010 plaatsgevonden veranderingen, zijn indicatiewaarden van Ellenberg (zie tabel 2 en legenda bij tabel 3) in het onderzoek betrokken [6]. Dit zijn indicatiewaarden per soort die samenhangen met de eis die een plant aan zijn omgeving stelt. Per perceel zijn op basis van de aangetroffen soorten gemiddelde Ellenbergwaarden voor zuurgraad, stikstof en vochtigheidsgraad berekend. Soorten met een hoge bedekking tellen daarbij zwaarder mee dan soorten die zeldzaam voorkomen.

Tabel 2. De gebruikte Ellenberg indicatiewaarden en hun betekenis

Parameter	Schaal en betekenis
Zuurgraad	1-9: zure bodems – basische of kalkrijke bodems
Stikstof	1-9: stikstofarme bodems – stikstofrijke bodems
Vochtigheidsgraad	1-12: droge bodems – water

Voor de parameters zuurgraad, stikstof en vochtigheidsgraad worden door Ellenberg ook x (= indifferent) en ? (= onbekend volgens Ellenberg) onderscheiden. Soorten waarvoor dit geldt zijn niet meegenomen in de berekening.

Beschrijving van de vegetatie en de veranderingen hierin

Elzenbroekbosjes

De broekbosjes bestaan uit legakkers met daartussen petgaten in verschillende stadia van verlanding. Alleen perceel 5 bevat geen petgaten. Plaatselijk zijn de elzenbroekbosjes fraai ontwikkeld met kenmerkende soorten als Moerasvaren, Stijve zegge, Pluimzegge, Gele lis, Bitterzoet en Zwarte bes. Wateraardbei is zeldzaam, maar weet in enkele broekbosjes stand te houden. Grauwe wilg, Hoge cyperzegge, Pluimzegge en Gewone engelwortel zijn, als gevolg van voortschrijdende successie, sinds 1977 duidelijk op hun retour. Dit geldt ook voor ruigteplanten als Gestreepte witbol en Grote brandnetel. Gewone braam heeft zich echter in de ondergroei van enkele bosjes sterk uitgebreid. De stikstofrijkdom is de afgelopen 30 jaar iets verminderd (zie tabel 3), ook lijken de elzenbroekbosjes op basis van de gemiddelde indicatorwaarden wat natter te zijn geworden. De dominante boomsoort is Zwarte els. Es is zeldzaam, alleen in perceel 12 komt deze wat algemener voor. Wilde kamperfoelie komt regelmatig en Hop slechts af en toe voor. Opvallend is dat Zachte berk sterk in aantal is afgenomen en uit veel broekbosjes is verdwenen. Zomereik, Gewone vlier en Hulst hebben zich echter pas na 1977 gevestigd. Dat geldt ook voor het sierlijke Bosgierstgras, dat nu in een drietal bosjes voorkomt.

In de berm langs de Zanddijk en geheel westelijk in de percelen 22 en 23 (dus op de flank van de zandrug waarop Peizerwold ligt) komt Bosanemoon voor. Een soort die kenmerkend is voor oude bosgroeiplaatsen.

Tabel 3. Gemiddelde Ellenberg indicatiewaarden voor 1977 en 2010

Perceel	Vocht		Zuurgraad		Stikstof	
	1977	2010	1977	2010	1977	2010
Hooilandjes						
4	7,58	8,30	5,70	4,89	4,56	3,72
7	7,04	8,12	5,86	5,23	5,09	4,72
9	7,77	8,19	6,10	5,10	5,48	4,65
10 en 14	6,32		5,47		5,76	
10		8,08		5,20		4,83
14		7,58		5,48		5,66
11 en 16	6,92		5,51		5,84	
11		7,69		5,12		5,10
16		7,60		5,24		5,13
Elzenbroekbos						
5	7,63	8,28	5,97	6,14	5,97	5,16
12	7,72	8,05	5,70	5,70	5,83	5,31
17	7,39	8,17	5,61	5,68	5,65	5,56
27		7,58		5,91		5,98

Legenda:**Schaal**

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12

Vocht

Extreem droge standplaatsen
Extreem droge tot droge standplaatsen
Droge standplaatsen
Droge tot droge/vochtige standplaatsen
Droge/vochtige standplaatsen
Droge/vochtige tot vochtige standplaatsen
Vochtige standplaatsen
Vochtige tot natte standplaatsen
Natte standplaatsen
Waterplanten, tijdelijk droogvallen
Waterplanten, in contact met lucht
Onderwaterplanten

Zuurgraad

Sterk zure bodems
Sterk zure tot zure bodems
Zure bodems
Zure tot zwak zure bodems
Zwak zure bodems
Zwak zure tot zwak basische bodems
Zwak basische bodems
Zwak tot sterk basische bodems
Sterk basische bodems
-
-
-

Stikstof

Zeer stikstofarm
Zeel stikstofarm tot stikstofarm
Stikstofarm
Stikstofarm tot matig stikstofarm
Matig stikstofarm
Matig stikstofarm tot stikstofrijk
stikstofrijk
Uitgesproken stikstofrijk
Zeel uitgesproken stikstofrijk
-
-
-

Hooilandjes

Ten noorden van de Zanddijk liggen enkele waardevolle natte hooiland percelen vanwege het voorkomen van zeldzaamheden als Paardenhaarzegge en Moerasstreepzaad. Het betreft de laagst gelegen percelen 3, 4, 7 en 9.

Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) behoort in Nederland tot de zeldzame en bedreigde plantensoorten (Rode Lijst: Kwetsbaar) [7]. Vanwege haar grote zeldzaamheid werd ze vroeger dan ook Zeldzame zegge genoemd [8]. De meeste Nederlandse vindplaatsen bevinden zich in de beekdalen van Noord- en Midden-Drenthe. Tijdens de atlasperiode is het opgegeven van 10 km-hokken in de Eelder- en Peizermaden [4]. Het meetnet van de WFD laat voor Drenthe een schrikbarende achteruitgang zien (afname van 80%). In 1977 kwam Paardenhaarzegge voor in vijf percelen in de Broekenweering (4, 6, 7, 9 en 25). In de meeste percelen was het destijds al zeldzaam (enkele pollens). Alleen in perceel 4 kwam het regelmatig (frequent) voor. In 2010 hebben we Paardenhaarzegge in drie percelen teruggevonden. In perceel 4 gaat het nog steeds om een omvangrijke groeiplek met tientallen exemplaren. Ook in het aangrenzende perceel 3 komen meerdere pollens voor. Paardenhaarzegge stelt vrij specifieke eisen aan haar standplaats. De soort groeit op natte, matig voedselrijke, zwak zure tot neutrale standplaatsen en is gebonden aan plaatsen met een regelmatige toevoer van basenrijk grondwater [5]. In 1977 zijn in verschillende percelen over een traject grondboringen verricht. Hieruit blijkt dat het veenpakket onder perceel 4, aan de oostzijde geleidelijk overgaat in een zandrug. Mogelijk dat juist op deze overgang de voor Paardenhaarzegge vereiste hydrologische condities (toestroming van basenrijk grondwater en geen ophoping van 'zuur' regenwater) aanwezig zijn. Op de kaart uit 1815 (minuutplan) en 1926 lijkt ter plekke van perceel 4 een aftakking naar de Nieuwe Sloot te lopen. Dit verklaart mogelijk ook de gebogen vorm van de oostgrens in de verder rechte strokenverkeveling. Deze beekloop liep door in de richting van perceel 7. Dit deelgebied wordt op het minuutplan dan ook toepasselijk als 'De Streng' aangeduid. Ter plekke van deze oude loop bevinden zich nu de meest waardevolle hooilandjes. Tussen 1926 en 1935 is de Nieuwe Sloot rechtgetrokken (zie topkaartjes) en is de bosopslag van perceel 4 en 7 verwijderd.

Moerasstreepzaad (*Crepis paludosa*) behoort net als Paardenhaarzegge tot de zeldzame en bedreigde plantensoorten (Rode Lijst: Kwetsbaar). In Drenthe is Moerasstreepzaad nagenoeg beperkt tot de stroomdalen van de Drentsche Aa [3]. Daarbuiten komt het alleen in de Broekenweering voor. In 1974 is het hier voor het eerst aangetroffen in een soortenrijk nat hooiland. In 1977 bleek Moerasstreepzaad hier voor te komen in zeven percelen. In de meeste percelen was het destijds al (zeer) zeldzaam. Alleen in perceel 4 kwam het plaatselijk wat meer voor. In 2010 hebben we Moerasstreepzaad in twee percelen teruggevonden. In perceel 4 gaat het nog maar om enkele planten. Daarnaast groeien enkele planten in de bosrand (perceel 22), op de bovenrand van een sloot. Moerasstreepzaad gaat dus achteruit in het gebied. Dat geldt ook voor Kleine valeriaan die verdwenen is uit verschillende hooilandjes en nu alleen nog zeldzaam voorkomt in perceel 4. Blauwe knoop en Kruiwilg, soorten van over het algemeen iets schralere en hoger gelegen standplaatsen, hebben we ondanks goed zoeken niet teruggevonden. In 1977 kwamen deze soorten zeldzaam voor in perceel 4 (Blauwe knoop ook in perceel 9).

Vergelijking van de vegetatieopnamen voor de natte percelen 4, 7 en het oostelijke deel van de percelen 9 en 10 laten grote veranderingen in de vegetatie zien. Soorten van vochtige, bemeste graslanden, zoals Kruipe boterbloem, Gewoon reukgras, Rood zwenkgras, Gestreepte witbol, Veldbeemdgras en Veldzuring kwamen in 1997 nog (zeer) algemeen voor. Dertig jaar verschraling- en vernattingsbeheer door SBB en NM heeft geleid tot een sterke afname van deze soorten. Toegenomen zijn soorten van kleine zeggen vegetaties zoals Zwarte zegge, Snavelzegge, Blauwe zegge, Zompzegge en Zomprus. Sterzegge (perceel 9) is nieuw. Wateraardbei, Waterdrieblad, Egelboterbloem, Schildereprijs en Moerasbasterdwederik zijn eveneens toegenomen. Ook verschillende soorten van Dotterbloemhooiland als Gewone dotterbloem, Lidrus, Tweerijige zegge en Moeraslathyrus (alleen 4) hebben zich uitgebreid. Plaatselijk, bijvoorbeeld in perceel 3 en een aangrenzend deel van perceel 4, komt ook veel Stijve zegge voor. De beschreven hooilandpercelen lijken op basis van de berekende indicatorwaarden in de afgelopen 30 jaar natter, zuurder en stikstofarmer geworden (zie tabel 3).

Conclusie

De Broekenweering is nog steeds een botanisch juweeltje. De aanwezigheid van enkele tientallen pollen Paardenhaarzegge maakt het gebied heel bijzonder. Dertig jaar verschraling- en vernattingsbeheer door SBB en NM heeft ter plekke van de natste percelen geleid tot een toename van soorten van dotterbloemhooiland en fraaie kleine zeggenvegetaties. Het was een genoegen om er een seizoen lang te mogen rondlopen.

Geraadpleegde bronnen:

1. Hofman, P. en C. Procé (1979). De Broekenweering. Testen en vergelijken van enkele vegetatiekundige uitwerkingsmethoden (Londo, Inversen en Ellenberg). Vegetatiebeschrijving en beheerplan. Doctoraalverslag Rijksuniversiteit Groningen
2. Bruijn, O. de (1977). De zeggen in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Deel 2: Carex-flora. Doctoraalverslag Rijksuniversiteit Groningen
3. Minuutplan. Te raadplegen via www.watwaswaar.nl. Hier zijn ook topografische kaarten vanaf 1850 te raadplegen
4. Atlas van de Drentse Flora, 1999. Werkgroep Florakartering Drenthe, in samenwerking met provincie Drenthe. Schuyt & Co Uitgevers en Importeurs b.v., Haarlem'
5. Weeda, E. J., R. Westra, CH. Westra & T. Westra (1994). Nederlandse oecologische flora. Deel 5. Wilde planten en hun relaties
6. Ellenberg, H. (1974). Indicator values of vascular plants in Central Europe
7. Beringen R. en P. Bremer (1997) Paardenhaarzegge in Overijssel, Nieuwsbrief 16 Floron-FWT
8. Weevers Th., B.H. Danser en J. Hermans (1954). Flora Neerlandica deel 1, afl. 3 Cyperraceae Carex, blz. 107/108

Natuur in Drenthe- zicht op biodiversiteit

Ben Hoentjen

In deze barre tijden voor het natuurbeleid in ons land lijkt het alweer een eeuwigheid geleden. In het voorjaar van 2007 stond de provincie Drenthe tijdens het symposium 'Samen voor Drenthe, 15 jaar samen werken aan natuur en landschap' uitgebreid stil bij wat er sinds de vaststelling van het provinciale Natuurbeleidsplan (in 1992) was bereikt en wat er nog te doen stond om bijvoorbeeld de Drentse EHS in 2018 af te krijgen. Een van de aanbevelingen was de versnipperde kennis over de Drentse natuur samen te brengen in een nieuwe editie van *Natuur in Drenthe*, het basisrapport bij het provinciale Natuurbeleidsplan uit 1992. Die nieuwe editie is tijdens het goed bezocht symposium *Natuur in Drenthe, zicht op biodiversiteit*, op 20 mei door Ivo de Wijs uitgereikt aan gedeputeerde Rein Munniksma.

In het rapport ligt het accent op de karakteristieke en belangrijke natuurwaarden in Drenthe: de soorten, soortgroepen en natuurtypen waarvoor Drenthe landelijk en in sommige gevallen zelfs internationaal gezien een belangrijke rol vervult. Ook aan lokaal aanwezige natuurwaarden die binnen Drenthe bijzonder – en daarmee dus van grote regionale betekenis – zijn, wordt speciale aandacht besteed. De informatie concentreert zich op de verspreiding van planten- en diersoorten, de factoren die deze bepalen, indien beschikbaar, gegevens over toe- en afname (trends) in de afgelopen decennia en, voor zover bekend, de oorzaken daarvan.

Net als in het rapport *Natuur in Drenthe* uit 1992 is de informatie geordend per biotoop. Er worden veertien biotopen beschreven: bossen, houtwallen en singels, hoogvenen, heiden en stuifzanden, vennen en veentjes, beken en bronnen, meren en moerassen, graslanden, akkers, wegbermen, lijnvormige wateren (sloten, wijken, kanalen en vaarten), poelen, zandwinplassen en bebouwd gebied. Per biotoop passeren alle relevante organismegroepen de revue. De beschrijvingen van de soortgroepen worden voorafgegaan door een inleiding over het biotoop. Daarin wordt het biotoop afgebakend en het ontstaan en de geschiedenis ervan in een notendop besproken. Ook worden ligging en, indien daarover gegevens beschikbaar zijn oppervlakte binnen Drenthe en veranderingen daarin aangegeven. Tevens wordt een beeld geschetst van de belangrijkste (milieu)factoren die de samenstelling van flora en fauna bepalen.

Voor het maken van de bijdragen over de Drentse flora werd ook dankbaar gebruik gemaakt van de gegevens van de Werkgroep Florakartering Drenthe. Dat geldt niet alleen voor de bijdrage aan onze kennis over de recente verspreiding van de belangrijke plantensoorten, maar vooral ook voor de resultaten van het WFD-meetnet. Zonder deze gegevens zou het slechts voor enkele soorten mogelijk zijn geweest in het rapport aan te geven hoe ze er voor staan. Voor de actualisatie en bewerking van de teksten konden de provinciale medewerkers Eeuwe Dijk, Bert Oving, Joop Smittenberg en ikzelf leunen op de deskundige schouders van Edwin Dijkhuis en Eddy Weeda. In samenwerking met zijn Alterra-collega's Rienk-Jan Bijlsma en Rense Haverman schreef Eddy voor *Natuur in Drenthe* een speciaal intermezzo over Drentse bramen.

De beschrijvingen van de flora en fauna per biotoop vormen de kern van het rapport. Ze worden voorafgegaan door een kort hoofdstuk over de abiotische (niet-levende) omgeving: het klimaat, de ontstaansgeschiedenis van het Drentse landschap, de waterhuishouding en de bodem. Voor een goed begrip van de planten- en dierenwereld van de biotopen is enige kennis van deze bepalende factoren immers onmisbaar. In het laatste hoofdstuk komen de ontwikkelingen in het natuurbeleid in de afgelopen decennia en hun effecten op de flora en fauna in Drenthe aan bod.

Het omvangrijke, 400 pagina's tellende, basisdocument is in beperkte oplage verspreid naar onder andere gemeenten, waterschappen, terreinbeherende instanties, onderzoeksinstituten en landelijke vrijwilligersorganisaties als Floron, Sovon, Ravon en De Vlinderstichting. Van het rapport is ook een uitgebreide samenvatting in boekvorm gemaakt. Dit boek, '*Natuur in Drenthe, zicht op biodiversiteit*', geeft een breed overzicht van de actuele kennis over de natuur in Drenthe. Achter in het boek is een dvd toegevoegd met daarop het volledige basisrapport, zodat de lezer de beschikking heeft over alle informatie. Net als het rapport is ook het boek rijk geïllustreerd met kaartjes, grafieken en foto's.

Van het boek zijn ongeveer 1000 exemplaren gemaakt, waarvan er inmiddels ruim 700 verspreid zijn. Zolang de voorraad strekt, kunnen exemplaren per email besteld worden bij de provincie Drenthe, via secretariaat@provincie-drenthe.nl met vermelding van naam en adres, en natuurlijk het aantal gewenste exemplaren. Het boek kost 15 euro. Mochten er ten tijde van de WFD-medewerkerdag nog exemplaren over zijn, dan kan men ook dan nog een boek bemachtigen.

FLORON project: Verspreidingsonderzoek Flora

Edwin Dijkhuis

Achtergrond

In 2009 is FLORON van start gegaan met een nieuw project: het Verspreidingsonderzoek vaatplanten. Dit verspreidingsonderzoek vormt een uitgebreide voortzetting van het FLORON Bedreigde Soorten Project (BSP) waaraan in de jaren 2003 t/m 2008 verschillende WFD-medewerkers hebben bijgedragen. Het verspreidingsonderzoek vaatplanten richt zich op het verkrijgen en behouden van een actueel overzicht van beleidsrelevante soorten in Nederland. Het kent twee aspecten:

1. actualisatie en volgen van groeiplaatsen van bijzondere soorten, vooral die soorten die voor evaluatie van het natuurbeleid van belang zijn;
2. registratie van waarnemingen van invasieve exoten. Dit betreft vooral waterplanten zoals Grote waternavel, Parel- en Ongelijkbladig vederkruid, Waterteunisbloem en Watercrassula (zie ook kader).

Actualisatie groeiplaatsen bijzondere soorten

In de oorspronkelijke opzet van het verspreidingsonderzoek zouden de populaties van circa 150 plantensoorten in Nederland worden geactualiseerd en in de tijd gevolgd. In 2010 is de landelijke opzet van het Verspreidingsonderzoek gewijzigd. De focus ligt nu primair op de Natura2000-gebieden en het monitoren van ruim 300 typische soorten in plaats van beschermde soorten. Typische soorten zijn soorten die min of meer karakteristiek zijn voor bepaalde habitattypen. Meer hierover kun je lezen in de folder "Karakteristieke planten van bijzondere natuur" die door FLORON verspreid wordt onder alle actieve waarnemers. Er is ook een nieuwe streeplijst gemaakt waarop alle typische soorten zijn te herkennen aan een "t" voor de naam. Deze streeplijst vervangt vanaf komend seizoen de oude.

In Drenthe willen we ons voorlopig blijven richten op 11 soorten met een beperkt aantal te actualiseren km-hokken, die bovendien in Drenthe als zeer zeldzaam te boek staan. Deze lijst is in 2009 aangevuld met Grote wolfsklauw, Beenbreek en enkele BSP-soorten (#, in tabel A) waarvan destijds nog niet alle km-hokken waren geactualiseerd. In totaal gaat het voorlopig om 16 soorten, waarvan er overigens 8 als typische soort zijn aangemerkt (vetgedrukt in tabel A). Dat wil niet zeggen dat we niet geïnteresseerd zijn in de overige typische soorten. Mocht je deze tijdens het inventariseren in het veld tegenkomen dan willen we je vragen van deze soorten een schatting te maken van de abundantie. Van zeldzame soorten ontvangen we ook graag detailcoördinaten. Van de geselecteerde soorten staat in tabel A per soort weergegeven:

- het aantal km-hokken waarin deze sinds 1970 is aangetroffen (totaal). Dit betreft het atlasbestand en alle meldingen die sindsdien zijn binnengekomen;
- het aantal km-hokken waarin de soort sinds 2003 is aangetroffen (actueel);
- het aantal km-hokken dat nog moet worden geactualiseerd (voor 2013).

De weergegeven aantallen kunnen wat verschillen met de aantallen die in de vorige nieuwsbrief zijn genoemd. Dat overzicht was hoofdzakelijk gebaseerd op het FLORON bestand. Dit hebben we aangevuld met de waarnemingen uit ons eigen bestand en dat van de provincie.

Invasieve exoten in het oppervlaktewater

In ons oppervlaktewater komen steeds meer exoten voor. Veel exoten worden als vijver- of aquariumplant verhandeld en belanden vervolgens al dan niet opzettelijk in het oppervlaktewater. Enkele soorten vermeerderen en verspreiden zich vervolgens explosief. Informatie over deze invasieve waterplanten kun je vinden in de recent verschenen veldgids "Invasieve waterplanten in Nederland". Handig zijn de tabellen waarmee de verschillende waterpest en vederkruid -look a likes- kunnen worden onderscheiden. Deze veldgids kun je downloaden via de website van het Ministerie van LNV (www.minlnv.nl). Je kunt ook een gedrukt exemplaar aanvragen door een email te sturen naar pd.info@minlnv.nl.

Bestrijding van Watercrassula op de Dwingeloosche heide
(Foto: Albert Henckel, SBB)

Een van de invasieve waterplanten die in de veldgids wordt besproken is Watercrassula. Ook in Drenthe wordt Watercrassula steeds vaker waargenomen. In tegenstelling tot de meeste andere invasieve waterplanten is Watercrassula ook in staat om voedselarme milieus te koloniseren. Dit betekent dat het een ernstige bedreiging kan vormen voor onze veentjes en natte heidegebieden. Zo is de soort in 2009 gevonden in een natuurontwikkelingsgebied op de Dwingeloosche heide. In 2010 was hier sprake van een zeer omvangrijke groeiplek van 2000 m². Watercrassula is door Staatsbosbeheer bestreden door de gehele groeiplek bij elkaar te schuiven en met plasticfolie af te dekken (zie foto). Dat ging ten koste van leuke soorten als Grondster, Waterpostelein en Veelstengelige Waterbies. Daarnaast is Watercrassula in 2009 door Alida Taylor Parkins gemeld van het Molenveen bij Norg dat in gebruik is als ijsbaan. En ook in het Middelveen bij Zuidwolde heeft Watercrassula zich het afgelopen jaar sterk uitgebreid (hier bekend sinds 2008).

Watercrassula op de oever van het Middelveen bij Zuidwolde
(Foto: Joop Verburg)

Tabel A. Overzicht van geselecteerde soorten uit het verspreidingsonderzoek (stand 1/12/2010)

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Totaal 1970-2010	Actueel 2003-2010	Nog te actualiseren
<i>Asplenium scolopendrium</i>	Tongvaren	9	9	0
<i>Asplenium trichomanes</i>	Steenbreekvaren	5	5	0
<i>Carex hostiana</i> #	Blonde zegge#	10	6	4
<i>Dactylorhiza incarnata</i>	Vleeskleurige orchis	13 (17)	6	7 (11)
<i>Goodyera repens</i> #	Dennenorchis#	9	4	5
<i>Lycopodium annotinum</i>	Stekende wolfsklauw	31 (30)	16	15 (14)
<i>Lycopodium clavatum</i>	Grote wolfsklauw	85	26	50
<i>Lycopodium tristachyum</i> #	Kleine wolfsklauw#	4	0	0
<i>Narthecium ossifragum</i>	Beenbreek	79	35	35
<i>Neottia ovata</i>	Grote keverorchis	22	7	11
<i>Platanthera bifolia</i>	Welriekende nachtorchis	45	24	14
<i>Primula vulgaris</i>	Stengelloze sleutelbloem	13	3	0
<i>Pseudofumaria lutea</i>	Gele helmbloem	9 ¹⁾	5	4
<i>Scorzonera humilis</i> #	Kleine schorseneer#	3	1	0
<i>Veronica longifolia</i>	Lange ereprijs	5 (25) ²⁾	2	1
<i>Viscum album</i>	Maretak	1 ³⁾	0	0

1. Twee groeiplaatsen liggen buiten de provincie Drenthe (Groningen zuid), maar binnen het FLORON district Drenthe

2. Slechts vijf groeiplaatsen worden als oorspronkelijk wild beschouwd, de rest zijn tuinvlieders

3. Buiten de provincie Drenthe, maar binnen het Floron district Drenthe

In 2009 is vanwege de late start van het verspreidingsonderzoek weinig gedaan. Alleen van Maretak, Stengelloze sleutelbloem en Steenbreekvaren zijn gegevens over het actuele voorkomen verzameld. Hiervan is uitgebreid verslag gedaan in Nieuwsbrief 45 (te downloaden via onze webstek www.wfdrenthe.nl). In 2010 is een groot aantal te actualiseren groeiplaatsen bezocht, voornamelijk van Beenbreek, Welriekende nachtorchis en de Wolfsklauwen. Iedereen die het afgelopen jaar op pad is geweest of gegevens over het actuele voorkomen heeft aangeleverd wordt daarvoor zeer hartelijk bedankt!

In deze bijdrage bespreken we het "wel en wee" van enkele selectiesoorten. De overige soorten komen in 2011 of 2012 aan bod.

Lange ereprijs

Lange ereprijs komt in Nederland vooral voor in het dal van de Dommel in Noord-Brabant en langs de Vecht en Dinkel in Overijssel. In Drenthe is het zeer zeldzaam en alleen inheems rondom Coevorden. De groeiplaatsen in deze omgeving zijn te beschouwen als natuurlijke uitstraling vanuit het nabijgelegen Vechtdal. Harm Tjepkema heeft drie van de vijf bekende groeiplaatsen rondom Coevorden nagelopen die als oorspronkelijk wild worden beschouwd. Op de van oudsher grootste groeiplaats nabij de Kleine Vecht (244-517) komt deze soort gelukkig al minimaal 30 jaar bestendig voor. Op beide andere nagelopen locaties (langs het spoor bij Coevorden (246-518) en op het NAM-terrein in Schoonbeek (256-522)) is Lange ereprijs niet teruggevonden. Deze oorspronkelijk inheemse locaties kunnen als verloren worden beschouwd. Wel komt ze nog voor langs het Coevorden Vechtkanaal (244-516). Tegenover deze achteruitgang staat een toename van Lange ereprijs in de omgeving van dorpen en steden. Het gaat daarbij veelal om verwilderingen vanuit tuinen. In hoeverre onder deze meldingen ook vondsten van de dubbelganger Aarereprijs schuilgaan is ons niet bekend. Beide soorten worden graag als tuinplant aangeplant en verwilderen makkelijk.

Tongvaren

In Nieuwsbrief 45 stonden we in de rubriek "Bentepollen" al even stil bij het voorkomen van Tongvaren in Drenthe. Dit naar aanleiding van de vondst van 10 Tongvarens op de zijmuur van een te slopen oude boerderij aan de Asserwijk 38. Omdat Tongvaren een beschermde plant is heeft de gemeente Assen maatregelen getroffen om deze groeiplaats te behouden. Dit is gedaan door de bewuste muurdelen met Tongvarens, na tijdelijke opslag in een vochtige sloot, te verwerken in een tuinmuur bij de nieuwe kinderboerderij. Van deze transplantatie hebben we op de afgelopen medewerkersdag een fotoreportage laten zien.

Afgelopen winter ontvingen we van Roel Douwes een aanvullende melding. In 2009 stonden er enkele planten bij de ijsbaan van Westervelde op een greppelwand naast een duiker. Dit is de derde terrestrische groeiplek binnen Drenthe. Andere grondgebonden groeiplaatsen betreffen het talud van een waterschapsleiding in het Gietenerveld (1999 en 2004) en een bosvak in de boswachterij Hooghalen (2006).

Het meest is Tongvaren op muren aangetroffen. In 2001 is het gevonden op een graf op het kerkhof van Anloo. Hier waren in 2010 nog steeds enkele vitale planten aanwezig. Daarnaast zijn er meldingen van een sluismuur bij Klazienaveen (2009) en een tuinmuur in Diever (2009). De planten op de laatste locatie (in totaal 13 stuks) zijn afkomstig van verwildering vanuit de achterliggende tuin. De vorige bewoner, een voormalige bioloogieleraar, heeft in die tuin een aantal varensoorten aangeplant, waaronder 3 tongvarens (mededeling Homme Vrieling).

De oudste waarnemingen zijn afkomstig van waterputten in Ruinen (1988) en Dalen (1995). Hoewel de waterput in Ruinen inmiddels bovengronds "truttig" is gerestaureerd deden de planten het er in 2009 goed (mededeling Hans Dekker). Ook in de Dalense waterput waren in 2009 nog Tongvarens aanwezig (mededeling Fred Bos).

Tongvaren op een tuinmuur in Diever (Foto: Peter Venema)

Uit bovenstaand overzicht blijkt dat Tongvaren in Drenthe langzaam toeneemt en dat deze bovendien bestendig zijn. Met 9 actuele groeiplaatsen is Tongvaren nog steeds een zeer zeldzame soort.

Het is zeer goed mogelijk dat door uitgebreid onderzoek op stenige substraten nieuwe vindplaatsen van Tongvarens en andere muurplanten kunnen worden opgespoord. Een goed overzicht van muurplanten in Drenthe ontbreekt. Aanvullend onderzoek is dan ook gewenst. Hoe je dat zou kunnen aanpakken kun je nalezen in het rapport "Muurplanten in Gelderland" dat in 2010 is verschenen. In dit rapport staat beschreven hoe door Benno te Linde en Louis-Jan van den Berg de afgelopen vijf jaar de provincie Gelderland is onderzocht op muurplanten. Naast muren, kaden, sluizen, bruggen en begraafplaatsen bleken vooral waterputten een nieuwe bron van ontdekkingen. Dit rapport is als pdf bestand te downloaden via de website www.berglinde.nl (kies downloads).

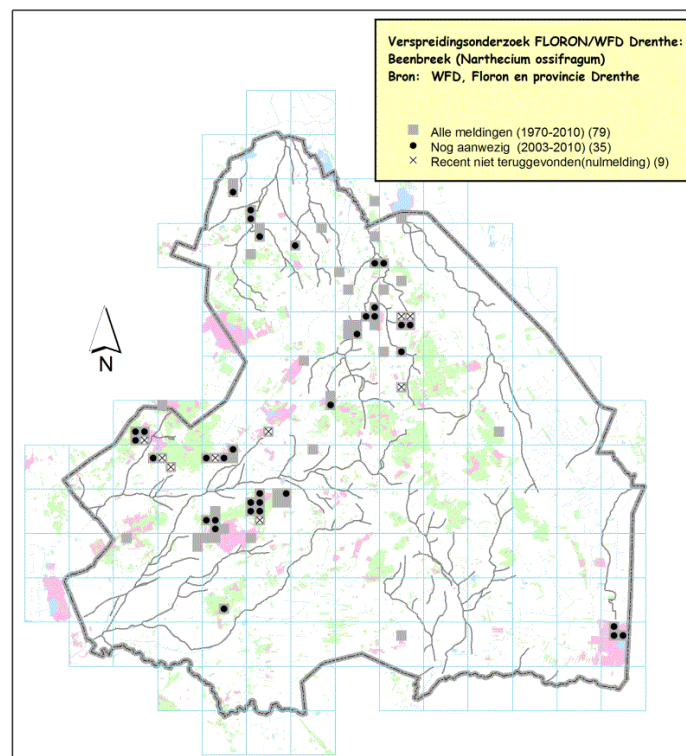
Kleine wolfsklauw

Kleine wolfsklauw is voor het laatst in 1996 gemeld uit Drenthe. Op deze groeiplek, een klein heideveldje ten westen van Pesse is het tussen 1971 en 1996 vrijwel jaarlijks gezien. Op de andere drie Drentse locaties van na 1970 stammen de laatste meldingen uit 1970 (afgraving in de Boswachterij Smilde), 1974 (Landgoed Terborgh) en 1975 (Ter Horsterzand, Moraine). Hier is de soort ondanks herhaaldelijk zoeken nooit meer gezien (mededelingen Bert Blok, Maarten Perdeck en Wouter de Vlieger). Ook op de bekende groeiplaats in het Aekingerzand, net over de grens in Friesland, is ze al 10 jaar niet meer waargenomen. Kleine wolfsklauw groeide vooral in stuifzandgebieden, begroeid met struikheide of onder ijle Grove den, vaak naast een pad of

plekken waar gegraven was. Het blijft mogelijk dat Kleine wolfsklauw zich opnieuw vestigt op locaties waar stuifzanden worden hersteld of graafwerk in het kader van natuurontwikkeling wordt verricht.

Beenbreek

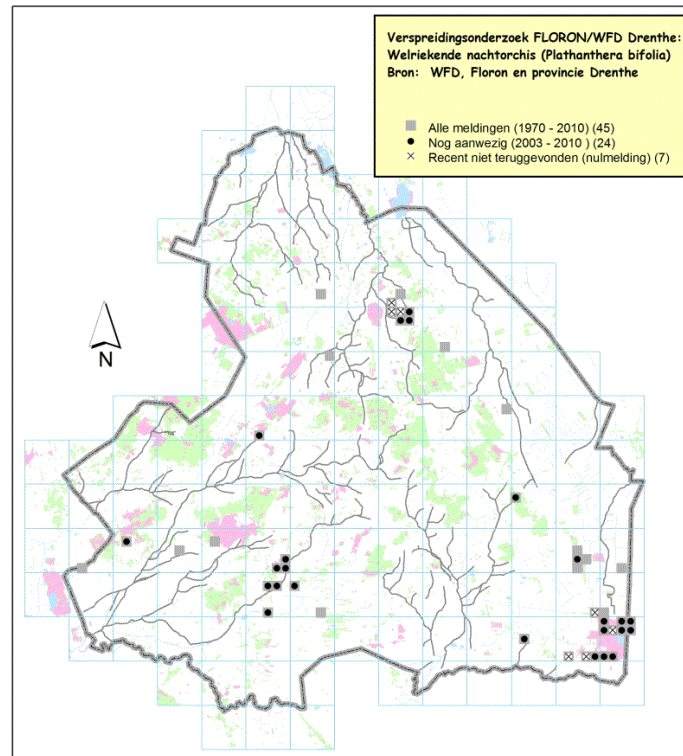
Beenbreek, een van onze fraaiste soorten van de natte heide en hoogvenen, staat onder druk. Ons meetnet laat een schrikbarende achteruitgang zien (afname van 50%). Waarschijnlijk is dit een te pessimistisch beeld omdat het na 2003 in ieder geval nog in 35 van de 79 km-hokken waar het na 1970 is waargenomen voorkomt. Voor 9 locaties is een nulmelding genoteerd. Het lijkt onwaarschijnlijk dat Beenbreek op alle overige groeiplaatsen is verdwenen omdat veel van de nog te actualiseren groeiplaatsen zijn gelegen binnen de bolwerken in Drenthe: het Dwingelderveld en het daarbij aansluitende Ter Horsterzand. Op het verspreidingskaartje is het actuele voorkomen weergegeven, afgezet tegen de verspreiding op basis van de Atlas van Drentse Flora.

Homme Vrieling, Ali Klinkhamer, Annie Vos en Alida Taylor Parkins zijn in 2010 op pad geweest om een aantal groeiplaatsen te actualiseren. In het Drents Friese Wold (omgeving Berkenheuvel) zijn enkele groeiplaatsen niet teruggevonden. Dat geldt ook voor de geïsoleerde groeiplaatsen op het Hijckerveld en in het Witteveen bij Grolloo. Tegenover het verlies staan enkele nieuwe opgaven. Twee meldingen sluiten aan bij bekende bolwerken in het Dwingelderveld en Balooërveld. In 2002 is Beenbreek ook gemeld van het natuurreservaat De Witten. Van deze locatie was de soort nog niet eerder opgegeven. Onbekend is of ze hier nog voorkomt.

Welriekende nachtorchis

Uit het meetnet van de Drentse flora blijkt dat Welriekende nachtorchis licht achteruitgaat (afname van circa 20%). Dit is minder dan waarvoor aanvankelijk gevreesd werd. Dat neemt niet weg dat deze orchidee tot de zeldzame en bedreigde soorten van de Drentse flora behoort. Op het verspreidingskaartje is het actuele voorkomen weergegeven, afgezet tegen de verspreiding op basis van de Atlas van Drentse Flora. Overigens geeft het kaartje een enigszins vertekend beeld. Van een aantal groeiplaatsen rondom Gasteren en Anloo was tijdens de atlasperiode al bekend dat ze waren verdwenen. In de atlas wordt vermeld dat er hier nog maar één groeiplaats van over zou zijn. Dit blijkt mee te vallen. Van de oorspronkelijke zeven locaties in deze omgeving zijn er nu nog drie over, allemaal gelegen op het Eexterveld. Op de andere vier locaties is Welriekende nachtorchis door Ali Klinkhamer in 2010 niet teruggevonden.

In hoogveenrestanten in het zuidoosten lijkt Welriekende nachtorchis zich aardig te handhaven. Toch zijn ook hier verliezen te melden, veelal door verdroging of dichtgroeien van de groeiplaats. Daar staat tegenover dat de afgelopen jaren ook nieuwe groeiplaatsen in het Bargerveen zijn vastgesteld door Paul Gelderloos. En ook bij Hoogeveen zijn verschillende nieuwe groeiplaatsen ontdekt, onder andere in natuurontwikkelingsgebieden langs het Oude Diep en langs een aangelegde plas in de nieuwbouwwijk Schutlanden (opgaven Hans Dekker). In de berm van de spoorlijn Zwolle-Assen, ter hoogte van de Boerenveense plassen bij Pesse, komt het in drie km-hokken voor. In 2005 zijn er op dit traject meer dan 1.000 planten geteld. In 2010 zijn door plagwerkzaamheden helaas veel planten verloren gegaan doordat te zwaar materieel is ingezet (rijsporen) en de plaggen zijn blijven liggen (melding Hero Moorlag).

Stengelloze sleutelbloem

Bij de voorbereiding van het verspreidingsonderzoek in 2009 kwamen we een intrigerende melding (1976) uit het provinciale bestand tegen die niet is weergegeven in de Atlas van Drentse Flora. Het betrof een groeiplaats in het beekdal van de Slokkert bij Norg. De aanwezigheid van Stengelloze sleutelbloem in dit beekdal werd bevestigd door het verhaal van de moeder van Willie Riemsma. Zij plukte in de 30-er jaren sleutelbloemen aan de Eenerstraat. De Eenerstraat kruist het beekdal van de Slokkert. Afgelopen voorjaar hebben Annie Vos en Willie Riemsma de oude groeiplaats en kansrijke plekken in de omgeving bezocht maar helaas geen sleutelbloemen gevonden. De kans dat ze hier nog zouden staan was overigens ook zeer klein. Voorafgaand aan het bezoek is navraag gedaan bij zowel SBB, NM als het IVN Roden. Dit leverde geen aanvullende aanwijzingen op over het (vroegere) voorkomen in het beekdal van de Slokkert. Stengelloze sleutelbloem komt in Drenthe nog maar op drie locaties voor. Deze liggen allemaal in het Drentsche Aa gebied.

Veldseizoen 2011

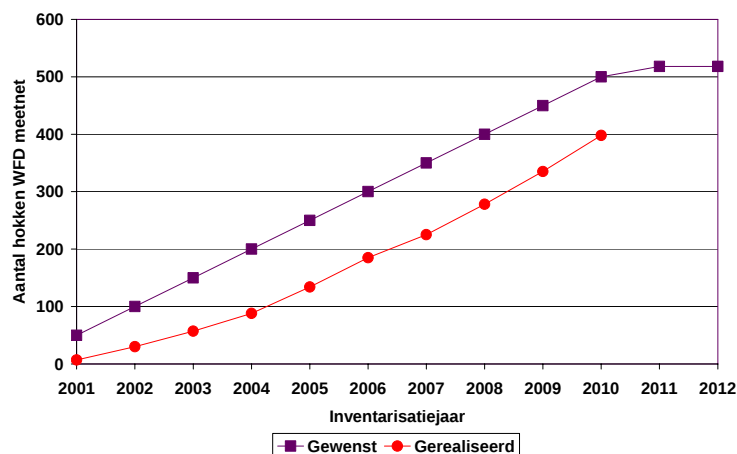
Komend seizoen gaan we verder met het verspreidingsonderzoek. Verschillende WFDmedewerkers hebben al toegezegd om een of meerdere hokken te actualiseren. Maar we kunnen nog wel wat hulp gebruiken. Iedereen kan meedoen om zoveel mogelijk gegevens over het al dan niet meer aanwezig zijn van zeldzame soorten boven water te krijgen. Om te voorkomen dat al geïnventariseerde terreinen opnieuw of dubbel worden onderzocht, en om te voorkomen dat kwetsbare vegetaties onnodig worden betreden, verzoek ik iedereen contact met mij op te nemen. Voordat het veldseizoen in 2011 losbarst, ontvangt iedere deelnemer de benodigde formulieren,

handleiding en indien beschikbaar detailgegevens over de vroegere groeiplaats. Ook als de soort(en) niet worden teruggevonden horen we dat graag (nulmelding). Omdat veel groeiplaatsen in natuurgebieden liggen moet van te voren een vergunning worden aangevraagd bij de betreffende beheerder.

Het Florameetnet Drenthe

- nog twee jaar te gaan –
Edwin Dijkhuis

2010 gaat de boeken in als een uitstekend meetnetjaar. Net als in 2009 komen we boven ons jaarlijkse streefaantal van circa 50 hokken uit. We kunnen de balans nog niet definitief opmaken, maar de teller staat op dit moment al op een aantal van 63 geïnventariseerde meetnethokken! Niet eerder in ons meetnetproject zijn er zoveel hokken geïnventariseerd (zie grafiek).

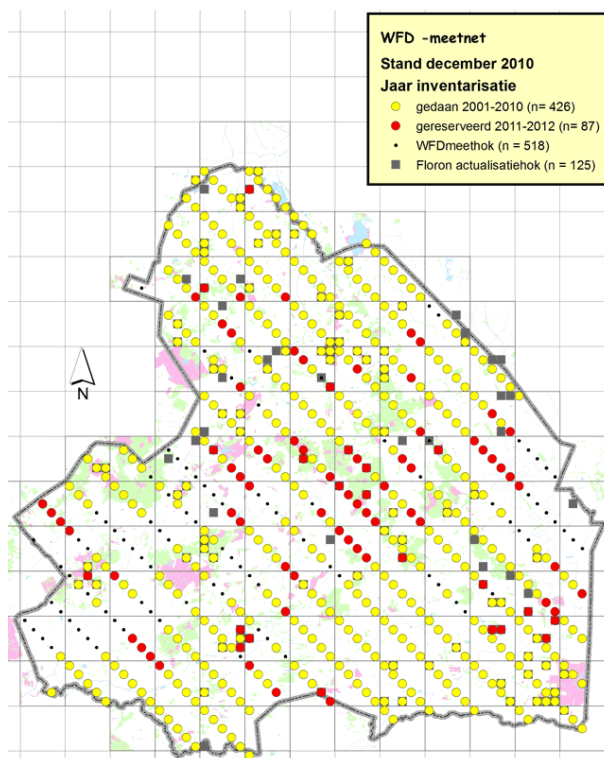
Overzicht van het jaarlijkse aantal in de periode 2001-2010 onderzochte meetnethokken van het WFD Florameetnet

Omdat het aantal geïnventariseerde hokken in de beginjaren wat achterbleef hebben we in 2009 de volgende acties in gang gezet:

- Een verlenging van de looptijd van het meetnet met 2 jaar tot 2012;
- Optimalisatie van het meetnet. Grenshokken met daarin slechts een klein deel Drenthe hebben we laten vervallen;
- Het organiseren van excursies en inventarisatieweekenden in de onderbelichte gebieden.

In totaal is op dit moment ongeveer 75% van de meetnethokken onderzocht (zie overzichtskaartje). Daarnaast staan er nog eens 87 meethokken gereserveerd voor 2011 en 2012. De resterende hokken liggen vooral in gebieden waar weinig meetnetmedewerkers actief zijn. Dat wil overigens niet zeggen dat de meetnethokken in deze gebieden niets te bieden hebben. Integendeel zelf. Wie regelmatig meegaat op excursie kan beamen dat er vaak leuke en onverwachte soorten worden gevonden. Zo vonden we in 2009 bijvoorbeeld Bospaardenstaart bij Koekange en ook de terugmelding van Grote veldbies in het Noordlagerbos bij Mantinge is vermeldenswaardig.

Voor 2011 staan vijf afwisselende WFD-excursies op het programma en daarnaast is er een inventarisatiekamp in midden Drenthe (zie voor meer informatie blz 29). De WFD-excursie in augustus valt samen met het inventarisatiekamp. Samen met de deelnemers aan dit kamp willen we tijdens deze excursie een groot aantal nog niet onderzochte meetnethokken in de omgeving van Schoonloo inventariseren en na afloop gezellig napraten onder het genot van een hapje en drankje. Wij hopen op een groot aantal deelnemers.

Overzicht onderzochte hokken van het WFD meetnet in de periode 2001-2010 en gereserveerde hokken voor 2011 en 2012. Tevens zijn de FLORON-actualisatiehokken weergegeven.

Het WFD-florameetnet gaat in 2011 haar voorlaatste seizoen in. Uit de verschillende tussentijdse voorlopige analyses van de gegevens is al gebleken dat het opnieuw inventariseren van kilometerhokken zinvol is. Ons florameetnet is bovendien uniek. Nergens anders in Nederland wordt door vrijwilligers op een dergelijke wijze een floristische vinger aan de pols gehouden. Door de terreinbeheerders en de provincie wordt weliswaar de ontwikkeling van de Drentse flora gevolgd, maar deze meetnetten geven geen compleet beeld van de floristische veranderingen op provinciaal niveau en veronachtzamen de gewonere soorten. Nu ook landelijk wordt ingezet op monitoring van alleen doelsoorten in de Natura 2000 gebieden (het nieuwe verspreidingsonderzoeksproject van FLORON, zie blz. 17) vallen de gewone soorten andermaal buiten de boot. FLORON heeft weliswaar een landelijk meetnet (in doelstelling vergelijkbaar met het onze), maar voor dit project is tot nu toe geen financiering gevonden. Veel waardering dus voor de trouwe inzet van alle meetnetmedewerkers die individueel of in groepsverband op pad zijn geweest voor ons eigen Drentse Florameetnet! Nieuwe medewerkers aan het meetnet zijn nog steeds van harte welkom en kunnen zich bij mij aanmelden.

Tijdens de druk bezochte Drentse floristendag in Nieuw-Balinge, eind februari 2010, heeft Ben Hoentjen een eerste bewerking van de voorlopige resultaten gepresenteerd van ons meetnet, op basis van de tot dan toe verwerkte gegevens.

Werden voor de bepaling van de trend van de soorten bij de voorgaande tussentijdse analyses de gegevens van alle onderzochte km-hokken 'op een hoop gegooid', dit keer werd bekeken of de trends in hokken met veel bos- en natuurgebied anders zijn dan in hokken met weinig of geen bos en/of natuurterreintjes. Deze exercitie leverde binnen de verschillende oecologische groepen verwachte, maar toch ook onverwachte uitkomsten op, die nog lang niet allemaal goed te verklaren zijn. Hoewel de resultaten van deze eerste vingeroefeningen voor de rapportage over ons straks afgeronde meetnetproject met de nodige terughoudendheid gehanteerd worden, geven ze wel een indruk van de informatie die we uit de verzamelde gegevens hopen te halen. Wie niet in Nieuw-Balinge aanwezig was of wie de presentatie nog eens rustig wil bekijken, kan deze vinden op de webstek van de WFD (www.wfdrenthe.nl).

Gewone vogelmelk (*Ornithogalum umbellatum*) rondom de Oosterboer, Meppel

Peter Venema

Dagpauwoog 11

7943 RK Meppel

Veel floristen beschouwen een groeiplaats van de Gewone vogelmelk als 'waarschijnlijk verwilderd uit tuinen'. Ook in de Atlas van de Drentse Flora [1] wordt de suggestie gewekt dat de huidige verspreiding van deze soort voor een flink deel aan verwildering valt toe te schrijven. Maar is dat ook zo?

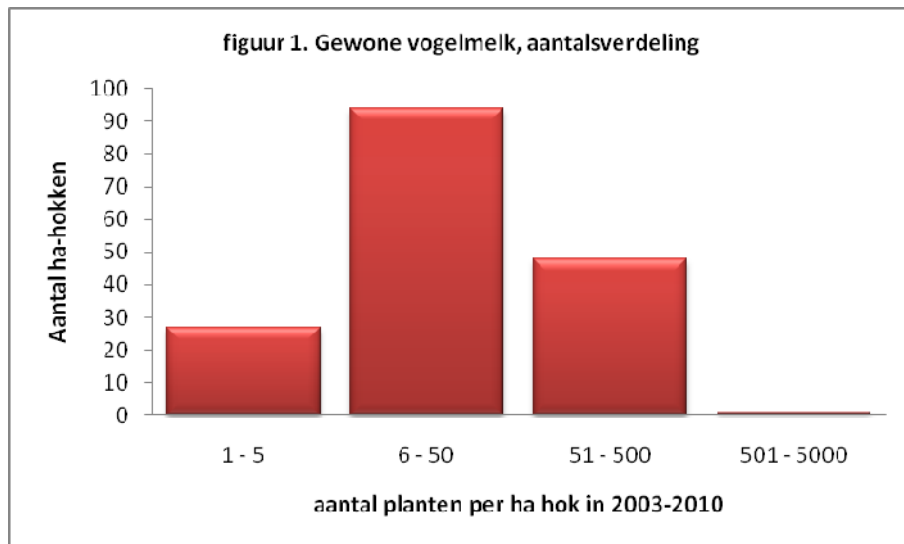

Gewone vogelmelk (Foto: Peter Venema)

In dit artikel presenteer ik mijn ervaringen met Gewone vogelmelk in en rond de Oosterboer in Meppel. Het betreft gegevens uit acht km-hokken die ik in 2003-2010 intensief heb onderzocht. Dit onderzoeksgebied omvat 283 ha-hokken (100x100 m) die "stedelijk" zijn te noemen. Dat is 35% van de totale oppervlakte. Ongeveer 45% van het onderzoeksgebied is agrarisch en ruim 20% bestaat uit water, natuur, bos en infrastructuur (spoorlijn, autowegen).

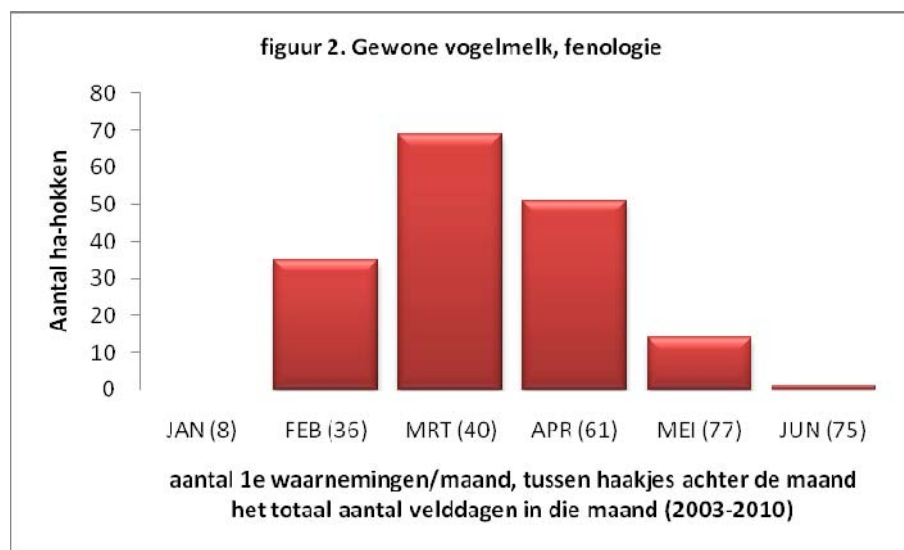
Verspreiding en aantallen

De Atlas van de Drentse Flora toont op de verspreidingskaart van Gewone vogelmelk een ruime verspreiding aan de oostkant van Meppel. Dit komt goed overeen met mijn ervaring in een veel kleiner gebied. In tenminste 167 van de 800 geïnventariseerde ha-hokken groeit Gewone vogelmelk. Dat is 21% van de ha-hokken, verhoudingsgewijs goed voor de status "vrij algemeen". Deze soort komt in alle acht km-hokken voor met een spreiding van 6-35 ha-hokken per km-hok. Van een gelijkmatige spreiding is geen sprake. Er zijn duidelijk clusters van hokken met veel Gewone vogelmelk naast gebieden waarin de soort ontbreekt. De meest prominente clusters lijken samen te vallen met de van oudsher wat hogere gronden, vaak oude bouwlandkampjes, en oude infrastructuur. Gewone vogelmelk ontbreekt in de natte beekdalgedeeltes van de Reest en Wold Aa. De aantallen heb ik per ha-hok geschat in aantalsklassen van 1-5, 6-50, 51-500, 501-5000 ex. In de meeste hokken noteerde ik 5-50 exemplaren, maar ook grotere aantallen waren geen uitzondering (figuur 1). In totaal schat ik het aantal planten in de acht km-hokken samen op circa 14.000 exemplaren.

Fenologie

Mijn inventarisaties zijn meestal in februari gestart, uit januari stammen alleen incidentele waarnemingen. Per ha-hok is de eerste datum bekend waarop ik Gewone vogelmelk vond. De vroegste waarnemingsdatum is 3 februari. Op 2 juni vond ik de laatste planten (nieuw) in een ha-hok. Vanaf half juni waren de meeste planten weer verdwenen. De verdeling van eerste vondsten per ha-hok in de loop van het voorjaar is weergegeven in figuur 2. Dit beeld wijkt wat af van losse waarnemingen die landelijk zijn verzameld (www.waarneming.nl) met een piek van waarnemingen in april en mei als Gewone vogelmelk bloeit. Maar net als bij Meppel wordt ook elders in het land Gewone vogelmelk na juni praktisch niet meer gezien.

In februari-maart blijkt deze plant bij Meppel al heel goed te vinden. Donkergroene polletjes steken dan duidelijk uit boven het gras dat pas later gaat groeien. Vooral in cultuurgraslanden valt ze dan goed op. Dit is ook het enige moment waarop je Gewone vogelmelk in het cultuurgrasland goed kunt inventariseren, want al voor de bloei zijn ze daar gewoonlijk weggemaaid. Mijn laatste nieuwe waarneming in cultuurgrasland was 11 april, gemiddeld vond ik vogelmelk in cultuurgrasland op 16 maart. Dat is flink vroeger dan bijvoorbeeld in wegbermen waarvoor de gemiddelde vinddatum uitkomt op 6 april en de laatste nieuwe waarneming op 2 juni.

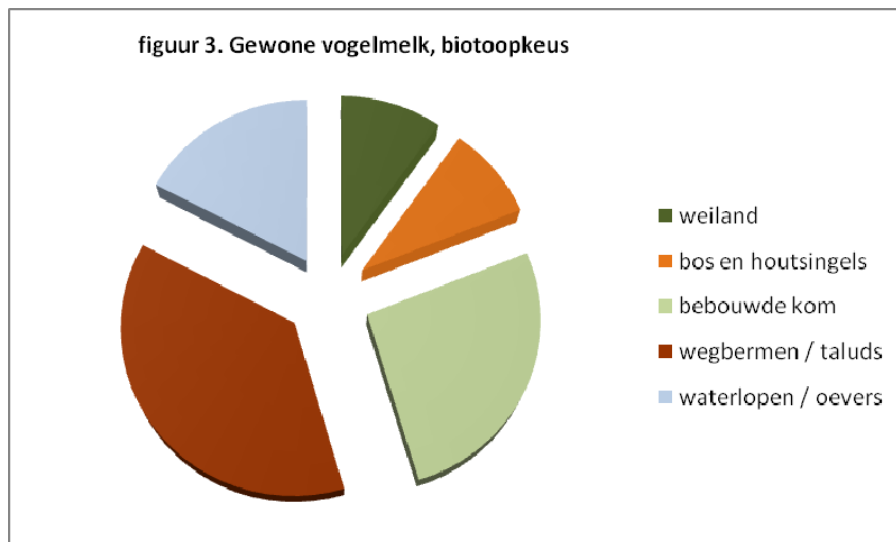

Kenmerkend voorjaarsbeeld (Foto: Peter Venema)

Biotoop

Ik heb Gewone vogelmelk hoofdzakelijk aangetroffen in een spectrum van vijf biotoopgroepen waarvan infrastructuur (wegbermen, dijkjes, droge taluds) en bebouwd gebied (woonwijken, plantsoenen, sportterreinen) de belangrijkste zijn. Ook in slootkanten en op schouwpaden vond ik regelmatig Gewone vogelmelk (figuur 3). De verdeling van aantallen per biotooptype is tamelijk willekeurig en er ontstaat geen wezenlijk ander beeld als de populatieomvang per biotooptype wordt bekeken. De door mij waargenomen biotopen wijken niet af van de in de diverse flora's beschreven groeiplaatsen. In akkers heb ik géén Gewone vogelmelk gevonden, maar dat deze soort best tegen enige grondbewerking kan blijkt uit het voorkomen in graslanden die geploegd en nieuw ingezaaid waren en uit waarnemingen op schouwpaden die ook met een zekere regelmaat worden gefreesd. Een door mij uit een schouwpad opgegraven bol bleek vanaf meer dan 20 cm diepte nog kans te zien om bovengronds blad te vormen. Wellicht is het moment van grondbewerking doorslaggevend voor het verdwijnen van deze soort uit de Drentse akkers [1]. Zoals ik bij de verspreiding al aangaf trof ik wel clusters van Gewone vogelmelk aan op en rond voormalige bouwlandkampjes (eenmans essen) die momenteel vooral als grasland in gebruik zijn. Ook rondom een aantal voormalige huisplaatsen (op basis van de kaart van ca. 1900) op hogere gronden vond ik clusters van Gewone vogelmelk. Dit kan wijzen op verwildering vanuit de tuinen, maar evengoed is het denkbaar dat het ecologische optimum voor deze plant juist op de hogere zandkopjes naast de beekdalen van Reest en Wold Aa lag waar zich vervolgens mensen gingen vestigen. Wie was er dan het eerst? Van de Wilde narcis en Roggelelie is bekend dat deze in het verleden vanuit de naaste omgeving zijn overgebracht naar boerentuinen [1]. Het zou mij niet verbazen als Gewone vogelmelk dezelfde weg ging en gaandeweg als een cultuurplant is opgevat, domweg omdat we zijn vergeten waar deze ooit vandaan kwam. De “verwildering” is dan positief te beschouwen als hervestiging in het oorspronkelijke areaal.

In de omgeving van Roermond is op een 2 km lang weg(berm) traject in 24 jaar tijd een toename van Gewone vogelmelk vastgesteld van bijna 400% [4]. Deze toename is verklaard door allerlei werkzaamheden in de bermen die met grondverzet gepaard gingen. Daarbij zijn bollen op nieuwe groeiplaatsen terecht gekomen. Dit is van belang omdat Gewone vogelmelk zich vrijwel uitsluitend vermenigvuldigt door middel van nevenbollen. Ook in Meppel zijn wegbermen, voormalige bouwlandkampjes en oude huisplaatsen bij uitstek biotopen waarin grondverzet een bijdrage kan hebben geleverd aan de verspreiding.

Welke ondersoort?

In de Flora van Nederland worden twee ondersoorten van de Gewone vogelmelk onderscheiden. De verspreiding van beide vormen is zowel in Nederland als in Drenthe slecht bekend. Ik heb tijdens mijn inventarisaties alleen de vorm *Ornithogalum umbellatum* subsp. *campestre* aangetroffen. Deze vorm onderscheidt zich van de ondersoort *O. umbellatum* subsp. *umbellatum* door smallere bladen, minder bloemen en een langwerpige bolvorm. In de Oecologische flora wordt de suggestie gewekt dat deze vorm moeilijk te onderscheiden is, maar volgens mij valt dat reuze mee. Zowel bij de bloeiwijze als bij de (langwerpige) bollen heb ik niet vaak hoeven twijfelen. Misschien ligt hier een uitdaging voor floristen om ook elders in Drenthe eens op deze ondersoorten te letten.

Literatuur

- 1 Atlas van de Drentse Flora, 1999. Werkgroep Florakartering Drenthe. Haarlem.
- 2 R. van der Meijden, 2005. Heukels' Flora van Nederland, 23e druk, Groningen.
- 3 Weeda, E.J., Westra, R., Westra, Ch. en T. Westra. 1985. Nederlandse oecologische flora. deel 4. IVN/VARA/VEWIN.
- 4 Lenders, A.J.W. 2002. Vegetatieve voortplanting bij de gewone vogelmelk. Natuurhistorisch maandblad 91: 42-45.

Een hele week planten kijken in Drenthe!

5 t/m 12 augustus 2011

Een hele week, van vrijdag 5 tot en met vrijdag 12 augustus, planten kijken in hartje Drenthe! Vanuit ons bivak bij Schoonloo zit je zo midden in een van drie grote boswachterijen: die van Schoonloo, Grolloo en Hooghalen. Dit zijn afwisselende bos- en heidegebieden met, naast productiebos, fraaie vennen met onder andere Lavendelheide en Kleine veenbes. Maar minstens even interessant zijn de kleine dorpen, sommige omgeven door voormalige eikenhakhoutbosjes (de strubben, zoals bij Schoonloo) met nog hier en daar Zevenster. De fraai begroeide kanalen en de natuurherstelprojecten van en langs de Elperstroom en het Amerdiep, onder meer gericht op herstel van vochtige heide, hebben eveneens floristisch veel te bieden. En natuurlijk steken we ook de Hondsrug over voor een bezoek aan het zogenaamde LOFAR-gebied in het Hunzedal tussen Buinen en Exloo: uiterst high-tech onderzoek van het diepe heelal gecombineerd met natuurontwikkeling (www.lofar.nl). Kortom: genoeg mooie gebieden om een hele week mee te vullen!

Gezellig naborrelen tijdens het vorige inventarisatiekamp in Drenthe (Foto: Peter Wetzels)

We verblijven op het SBB groepskampeerterrein het Uteringskamp bij Schoonloo. Al kamperend zorg je zelf voor de inwendige mens. Het alternatief is logies in een van de vele nabijgelegen accommodaties. Dit dien je echter op tijd zelf te regelen (een overzicht met overnachtingadressen is beschikbaar). In geval van slecht weer kunnen we beschikken over een tent en de nabijgelegen excursieshuur van SBB. Het weekend begint op vrijdagmiddag om 13:00 uur. Je kunt de hele week komen, maar als je dat wat te veel van het goede vindt, kun je ook een dag iets anders gaan doen. Partner en/of (klein)kinderen zijn natuurlijk van harte welkom. Het groepskampeerterrein ligt in een mooie fietsomgeving. Op loopafstand ligt de Iberenplas waar gezwommen kan worden. Mensen die in de buurt wonen, kunnen zich ook overdag aansluiten. We vertrekken elke dag om 9:00 uur.

Nadere informatie en opgave bij Edwin Dijkhuis. Tel. 050-3600155 of e-mail edwin_anneke@online.nl

Excursies 2011

Nadere inlichtingen over de excursie en voor maken van afspraken over vervoer naar het vertrekpunt: Els Heijman (050-4092836) of Edwin Dijkhuis (050-3600155).

26 maart – Fietsexcursie Schoonebeek

Op deze vroege voorjaarsexcursie doorkruisen we op de fiets de omgeving van Schoonebeek. Net als de afgelopen jaar twee jaren is het doel vast te stellen of de Wilde narcis hier nog steeds in boerentuinen voorkomt. Verzamelen om 10:00 uur in Café-restaurant De Buur'n, de Pallert 30C, Schoonebeek (0524-533044), www.debuurn.nl. Om een zo groot mogelijk gebied systematisch te kunnen bekijken wordt het een fietsexcursie. Iedereen wordt verzocht zelf voor een fiets te zorgen. Het maximaal aantal deelnemers bedraagt 20 personen. Graag voor 24 maart opgeven (met telefoonnummer) bij Els Heijman (bij voorkeur per email naar BerELsHeijman@hetnet.nl of 050-4092836) zodat we bij erg slecht weer op de vrijdagavond ervoor de excursie nog kunnen annuleren.

14 mei – Koekangerveld

Op het programma staan meetnethokken in het Koekangerveld en het aangrenzende weidegebied langs de Wold Aa en een zijloop hiervan, het voormalige heidebeekje De Riete. Verzamelen om 10:00 uur in Eetcafé de Brouwmeester, Stationsweg 1, Koekange (0522-451887), www.debrouwmeester.nl.

11 juni – Hijken

We verkennen meetnethokken in de omgeving van Hijken. Op het programma staan het Oranjekanaal, het Hijkermeer en het beekdal van de Hijkerleek. Verzamelen om 10:00 uur in Café de Dorpskern, Oranjekanaal ZZ 21, Hijken (0593- 522715).

9 juli – Koloniën van weldadigheid

We brengen een bezoek aan de koloniën van weldadigheid: Frederiksoord en Wilhelminaoord. Verzamelen om 10:00 uur in Cafetaria Het Luifeltje, Koningin Wilhelminalaan 48 A, Wilhelminaoord (0521-382428).

6 augustus – Midden Drenthe

We gaan samen met de deelnemers aan de FLORON inventarisatieweek op excursie in de omgeving van Schoonloo. Op het programma staat een aantal nog niet onderzochte meetnethokken. Na afloop wordt iedereen uitgenodigd om gezellig na te praten onder het genot van een hapje en drankje. Om ervoor te zorgen dat we voor iedereen voldoende versnaperingen in huis halen willen we je verzoeken om je voor 2 augustus op te geven bij Edwin Dijkhuis, 050-3600155 of per e-mail edwin_anneke@online.nl. Verzamelen om 9:30 uur bij de excursieschuur van SBB aan de weg van Schoonloo naar Elp (Ieberen 1).

3 september – Exloërkijl

Tussen Tweede Exloërmond en Valthermond ligt het in de jaren zeventig, rond een zandafgravingsplas, aangelegde bosgebied Exloërkijl. We zijn benieuwd wat we in deze nieuwe 'gebruiksnatuur', bestaande uit heide, bos en water, aantreffen. Verzamelen om 10:00 uur in Horecacentrum Spa, Zuiderdiep 209, Tweede Exloërmond (0599-671201), www.Horecacentrumspa.nl.

Medewerkerbijeenkomst 2011

Graag nodigen we je uit voor de jaarlijkse medewerkerbijeenkomst op zaterdag 19 februari 2011.

LET OP, NIEUWE LOCATIE!

Je bent welkom in "De Meent", Stationsweg 159 in ZUIDLAREN

Programma

Vanaf 9.30	De koffie staat klaar
10.00	Welkom door Joop Verburg, dagvoorzitter
10.10	Bestuursmededelingen: Ben Hoentjen
10.15	Natuur in Drenthe: Ben Hoentjen
10.20	Heidebeheer: vallen en opstaan: Eric van der Bilt
10.50	Korte pauze
11.05	Enkele bijzondere vondsten van 2010 uitgelicht: Edwin Dijkhuis
11.30	Flora van de toekomst?! Een botanische warmtegolf: Ton Denters
12.00 - 13.15	Lunchpauze (voor iedereen is er soep/koffie/thee/melk).

Tijdens de pauze is er een doorlopende diapresentatie over bijzondere vondsten en de WFD excursies in 2010. Ook is er gelegenheid om je aan te melden voor het Florameetnet Drenthe, het Verspreidingsonderzoek of om van al gereserveerde meetnethokken de formulieren af te halen.

13.15	Wat je allemaal voor leuks kunt doen met veen en heide: Eddy Weeda
14.00	Waarom je als ruigpootuil maar beter niet in Nederland kunt gaan broeden: Pauline Arends
14.30	Test je florakennis.....: Joop Verburg
15.00	Sluiting door Joop Verburg

Graag opgeven!

Om ervoor te zorgen dat we voor iedereen voldoende soep/koffie/thee etc. in huis halen willen we je verzoeken om je voor 12 februari 2011 op te geven. Dat kan per e-mail

BerElsHeijman@hetnet.nl, telefonisch bij Annie Vos (0598-618009, 's avonds) of door een briefje te sturen naar Els Heijman, Achterhaven 7 9469 PT in Schipborg. Een routekaartje naar de locatie kun je vinden op onze webstek: www.wfdrenthe.nl. Vragen over vervoer: bel 050 4092836.

Namens het bestuur van de WFD een goed en gezond 2011 toegewenst, vol plezierige veldervaringen en graag tot ziens in Zuidlaren.